

JEAN-LOUIS BACQUÉ-GRAMMONT, *Les Ottomans, les Safavides et leurs voisins. Contribution à l'histoire des relations internationales dans l'Orient islamique de 1514 à 1524*, İstanbul-Leiden 1987, XXII+406 sayfa, ek 1 harita. İstanbul'daki Hollanda Arkeoloji Enstitüsü'nün (Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut Istanbul. Institut historique et archéologique néerlandais de Stamboul) yayınladığı dizinin LVI sayılı cildir.

Fransa'da şimdi çok ileri bir devrini yaşayan türkologlar neslinin seçkin kişilerinden olan müellif, "Eudes turco-safavides" adı altında 1975 yılından beri sürdürdüğü çalışmalarını şimdi kalın bir cilt içinde olgunlaştırmış bulunuyor. Zaten esas konu olarak, üniversitesinde şark dillerini öğrenirken, kendisine alan olarak Hindistan ve İran'ı seçen Bacqué-Grammont, bu ülkelerden önemli kişileri esas almış ve Babur tarafından kaleme alınan Babür-nâme üzerinde büyük bir eser hazırlamaktan başka, İrandaki Safavî devletinin ileri gelenleri üzerinde durdu. Şah İsmail döneminde Osmanlılar ve Safavî'ler adlı tezinden sonra bir dizi neşriyatını, bilhassa Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde bulunan belgelere dayanarak devam etmektedir. Çünkü bu arşivde bulunan belgeler devrin sultanına sunulan bir dizi rapordan meydana geldiği için, olaylar detaylı bir tutum içinde anlatılmakta ve devletin karşılaştığı sorunların açıkca ortaya konması yanında alınması gerekli önlemler de teklif edilmektedir. Bu belgeler uzun bir nisyan döneminden sonra Çağatay Uluçay tarafından tasnif edildikten sonra, gene onun yazdığı bazı makalelerde zikr olunduktan sonra daha da güncellik kazandı ve ilim dünyası daha yakından ilgilenmeye başladı. İran konusu daha Uzun Hasan Bey zamanından beri Osmanlı siyaseti için bir sorun olduğundan dolayı, Batılı kaynaklar içinde geniş bir biçimde yer almıştı. Bu kaynaklar arasında Venedik belgeleri birinci sırayı işgal eder. Marino Sanuto'nun devasâ külliyyatı olan 58 ciltlik 'Diarii'si zengin ve özgün bilgiler ile doludur ve 1498 ile 1533 yılları arasındaki olaylar için ilk bakılan kaynaktır. Büyük Osmanlı tarihçisi Hammer, bu eser daha basılmamış iken değerini öğrenmiş ve Osmanlı Tarihi ciltleri içinde büyük bir titizlikle inceledikten sonra kayıtları karşılaştırmalı bir eleştiri çizgisi içinde yerli yerine koymuştu. Bu külliyyattan yararlanan Alman ve Fransız tarihçiler, bildikleri kaynak dillerini de ekledikleri zaman ortaya insanı şaşırtacak ölçüdeki satırlar çıkmaktadır. İtalyan araştırmacılar da genelde İran ve Arap âlemlerine yakın incelemeler üzerine eğildiler. Başta Venedik Cumhuriyeti olmak üzere İran ile ilgilenen İtalyan araştırmacılar çeşitli dönemleri aydınlattılar. Türk Tarihini ve kaynaklarını hep ihmal ettiler. Fransız araştırmacılar ise bu boşluğun farkında oldukları için, Batılı kaynaklar ile birlikte şark kaynaklarını her zaman karşılaştırmalı ele aldılar. J. L. Bacqué-Grammont böyle zor ve çetrefil bir görevi üstlenirken, metod bakımından da bir arayış içindedir. Çünkü konu, Ahmed Refik Altunay gibi belgeleri altalta dizipde mi yayınlamalı yoksa F. Braudel metodunu uygulayıp bir dizi yorum denemesinemi geçmeliydi. Müellif ülkesinin geleneğine bir devamlılık getirerek, ilişki kurduğu ülkenin yöntemlerini ön planda tutmak yanında, batı dünyasının ulaştığı sonuçları da beraberinde getirmiştir. Serinin ilk makalesinden itibaren, belirli belgeleri hem yayınlamak, hem tercüme hem de tarih içindeki yerine değinmekle sürdürmektedir. Yaptığı serinin detaylı bir listesini vermeği gerekli görmüyorum. *Turkologischer Anzeiger* adlı bibliyografya ciltlerinde müellifin çalışmaları her zaman yer alır. Çok merak edilecek olursa, elimizdeki kitabın eserler listesine de bakılabilir (s. 378-379).

Elimizdeki kitap onbir bölüme ayrılmıştır. Müellif belge kullanma becerisini burada da yerine getirip, bir zeyle gerek görmeden metin içinde kullanma yolunu seçmiştir. Böyle bir sıralama da kuru bir belge yığını değildir. Belgenin fotokopisi sonra sırası ile çeviriyazısı ile tercümesi verilmiştir. Belge yayınladığı zaman düzeltme (= emendatio) yapmaktan geri durmuyor.

Eserin kapsadığı dönem Yavuz Sultan Selim'in ilk yılları ile Kanunî Sultan Süleyman'ın ilk yıllarını ilgilendirmektedir. Olaylar yerel kalmayıp, çok kısa bir zaman zarfında medenî dünya denilen yerlerde hemen duyulmakta ve olayın gelişimi ile ilgili haberler her tarafa ulaştırılmaktadır. Kaynakların bolluğu ve çeşitliği buradan ileri gelir. Olayların yayıldığı alan da bugünkü Anadolu ve İran değil fakat aynı zamanda Kafkaslara ve hatta Bağdad'a kadar uzanmıştır. Bu canlı ortamın içinde yaşayan kişiler de çağlarının en dinamik insanları idi. Bunların yarattığı olayı aynı canlılık içinde, kaynakları karşılaştırmalı metot ile bir araya getiren müellifi bu hacimli eseri ile anacağımızı belirtme yanında, daha önce de kaleme aldığı eserlerle yükseldiği yeri bir kere daha sağlam bir tarzda ileri götürdüğünden kutlamak gerekir. kitabın giriş kısmına bir de Osmanlı Sultanlarının az tanınan portrelerini koyduktan sonra, çok faydalı bir de harita hazırlaması, okuyanları ve yörelere yakın ilgi duyacak kişelere kolaylık sağlamıştır.

Eserin basımını üstlenen Hollanda Arkeoloji Enstitüsü, başarılı yayın faaliyeti içinde böyle kıymetli bir eseri katmakla, sonraki nesillere devamlılık arzusunun ve becerisinin en güzel örneklerinden birisini vermiştir.

Bu tanıtma yazım biraz gecikti ise, müellifin İtalyanca olduğu için araştırmacılar tarafından unutulacağı endişesine kapıldığım Canberdi Gazali olayına ait araştırmasını çevirme arzudan ileri geldi. Erdem'in 13. sayısında çıkan bu tercümemden sonra müellifin başarısına bir kere daha katkı yapmak az kişinin hissedeceği bir mutluluktur.

PROF. DR. MAHMUT H. ŞAKIROĞLU